

*Олександр Бабенко
(Полтава, Україна)*

УНІКАЛЬНИЙ ДОРОБОК ВИШИТИХ ТВОРІВ НАДІЇ БАБЕНКО – ДЖЕРЕЛО НАТХНЕННЯ СУЧАСНИХ МАЙСТРІВ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА ПОЛТАВЩИНИ

Надзвичайно ефективним естетико-виховним засобом, який відповідає концептуальним засадам гуманістичної педагогіки і набуває особливої актуальності в умовах кризи виховання і девальвації суспільних цінностей у нашій країні, є українське народне мистецтво. У ньому найяскравіше відображено все найкраще, збережено традиційний виховний ідеал українського народу, який міститься у високохудожніх образних формах, доступних для сприймання і розуміння учнями різної вікової категорії. Доцільність використання в педагогічній діяльності українського народного мистецтва, унікальних взірців різноманітних художніх ремесел, а також регіональних особливостей творів, сприятиме розвитку гармонійної особистості та здатності до творчості не тільки у царині мистецтва, а й у будь-якій сфері людської діяльності.

Потужним психолого-педагогічним потенціалом володіє традиційне народне мистецтво. Наукові дослідники Є.А. Антонович, В.Г. Скуратівський, Є.І. Сяванко, М.Г. Стельмахович відзначили, що досить інтенсивно залучає до прекрасного декоративно-ужиткове мистецтво, серед основних чинників виховання є вироблення в учнів здатності розуміти і відчувати народну творчість, залучення їх до активної творчої діяльності. Акцентується увага на тому, що «традиційне мистецтво є перлиною виховної мудрості народу, невичерпною, своєрідною скарбницею форм і засобів народного виховання»[6, с. 185].

Традиційне народне мистецтво має широкий діапазон різновидів з надзвичайно характерними регіональними ознаками. Яскравою перлиною в загальному суцвітті народних ремесел сяє художня вишивка Полтавщини. Її дослідженням займались видатні науковці В.М. Василенко, Т.В. Кара-Васильєва, В.Д. Щербак, В.П. Титаренко та інші. В основному розглядалася і аналізувалася «класична» полтавська вишивка[4; 5] з усіма притаманними стилістичними особливостями і техніками виконання. Поряд з тим досліджувалась творчість сучасних майстрів, які працюють в дусі народних традицій, серед яких завжди називалось ім'я Надії Бабенко.

Заслужений майстер народної творчості України. Лауреат державної премії України імені Т.Г. Шевченка, кавалер ордена «Княгині Ольги III - ступеню» Надія Несторівна Бабенко прославилась своїм унікальним доробком не тільки на Україні, а й на увесь світ. Це великий пласт етнокультурного надбання, який відображає епоху українського декоративного мистецтва кінця ХХ початку ХХІ століття. Звичайно, відома вона, як художник-килимар, що створила величезну кількість неперевершених шедеврів килимарства. Але, дуже важливою частиною її творчості, хоч менш науково дослідженою, виглядає художня вишивка.

В чому ж феномен вишитих творів Надії Бабенко? Перш за все в тому, що вона є від природи геніальною художницею. Бог наділив її унікальним

хистом, самобутнім талантом і неперевершеною майстерністю. Стилзація рослинних орнаментальних форм у творах є настільки довершеною, з глибокою образністю, що вони набули неперевершеного, суто індивідуального авторського компоненту.

Здобувши фахову освіту в Крелевецькому технікумі художніх виробів у 1946 році вона отримала спеціальність техника-художника-технолога. [2, с. 122]. У подальшому періоді життя, працюючи на Решетилівській фабриці художніх виробів імені К. Цеткін на посаді творчого майстра, а потім головного художника, Надія Несторівна розвивала і вдосконалювала свою індивідуальну майстерність в сфері народного мистецтва. Маючи колосальну працездатність і величезну любов до цього виду творчості, вона наполегливо вивчає, копіює кращі взірці традиційної орнаментики полтавського килимарства і вишивки. Паралельно з цим створює власні розробки для масового виробництва сувенірної продукції. Слід зазначити, що за часів колишнього Союзу при Міністерстві місцевої промисловості працювала фахова експертна рада, яка ретельно контролювала за дотриманням народних традицій в декоративних художніх виробках.

На основі народних традицій Полтавщини утворчості Надії Бабенко поступово виробився власний індивідуальний почерк, не схожий на інші, який відразу впізнаний і належно оцінений мистецтвознавцями. Автор приймає активну участь в обласних, республіканських, всесоюзних та міжнародних художніх виставках. Її твори мають величезний успіх, друкуються в респектабельних мистецьких виданнях і періодиці, зокрема: «Декоративное искусство», «Образотворче мистецтво», «Народна творчість та етнографія» та ін., закупаються Міністерством культури, осідають в престижних музеях України. В 1979 році вона вступає до лав Спільки художників СРСР.

Окремий період життя Надії Несторівни – робота інструктором виробничого навчання в Решетилівському училищі художніх промислів з 1973 по 1996 рік.[2, с. 123] Вона навчає учнів основних навиків професійної майстерності, створює ескізи і шаблони взірців для навчання учнів мистецтву килимарства і художньої вишивки. У вільний час, вдома власноруч виготовляє унікальні твори для участі в художніх виставках. Саме в ці роки були створені прекрасні композиції монументальних панно, вишитих в техніці рушникового шва. Зокрема: чотири тематичні панно «Присвята кобзарю» (400x60), для Національного музею Т.Г. Шевченка у м. Каневі, декоративні триптихи «Міцна сім'я – міцна держава» (300x50 для НМУНДМ), та «Присвята Іллічу» (300x50 для Решетилівського училища художніх промислів), а також знамениті панно «Берегиня», «Пташина сім'я», «Пташина розмова» (300x50 для ПКМ ім. В.Г. Кричевського). Крім того автор виготовила кілька десятків рослинних та анімалістичних сюжетів для вишитих панно невеликих різноформатних розмірів (до 1м. кв.). Всі вони є оригінальними, цікавими за композиційним вирішенням, нюансами орнаментальних форм і образному наповненні. Деякими взірцями до цих пір

користуються вчителі Решетилівського училища, навчаючи учнів основних технологічних прийомів вишивання технікою рушникового шва. Значна кількість цих шаблонів на папері авторського виконання зберігаються в родинній колекції Бабенків. Вони мають художньо-естетичну цінність, адже несуть в собі авторську думку, образно змістовне наповнення твору і головне – намальовані рукою великого маестро.

У жовтні 2013 року ці малюнки були представлені на персональній виставці творів родини Бабенків у Решетилівському ЦКД «Оберіг» з нагоди II – Міжнародного конгресу «Етнодизайн – європейський вектор розвитку в українському контексті». Виставка викликала великий інтерес серед учасників конгресу, які жваво обговорювали твори. Та найбільше цікавились експонатами місцеві майстри народної творчості, які мали нагоду надихнутися потужним джерелом образного творення видатної землячки.

Сучасні майстри народного мистецтва Полтавщини постійно черпають натхнення в творах Надії Бабенко. Їх індивідуальна творчість перегукується не тільки з кращими взірцями народної традиційної вишивки, а й з творами великої майстрині. Назвемо кілька імен, які вже стали знаменитими, зокрема: Віктор Фурман, Григорій Гринь, Надія Вакуленко, Ніна Іпатій, Лариса Пілюгіна, Ніна Закорко, Олена Коршунова, Алла Кісь та багато інших. Всі вони з гордістю вважають Надію Несторівну своїм вчителем і наставником, який дав їм путівку у власне творче життя.

Народна творчість є спробою кожної особистості, реалізувати себе, передати художньо-декоративними засобами власні почуття, своє світобачення. Вона є джерелом збагачення і наповнення змістовним компонентом професійного мистецтва, яке, у свою чергу, теж впливає на спрямування і розвиток народної творчості [1].

Через якомога частіше спілкування з яскравим, самобутнім світом народного традиційного мистецтва відбувається залучення молоді до опанування його життєдайних джерел.

Тому творчість окремого народного майстра, зокрема Надії Бабенко, що представляє і уособлює певне традиційне ремесло, пропонується розглядати більш сконцентровано і конкретизовано. На терені українського декоративно-ужиткового мистецтва її творчий спадок є геніальним, епохально значимим, взірцевим для майбутніх поколінь.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Антонович Є. Декоративно-прикладне мистецтво / Є. Антонович, Р. Захарчук-Чугай, М. Станкович Навчальний посібник для студентів педагогічних інститутів – К., 1997. – 272с.
2. Бабенко О., Дерево життя Надії Бабенко / О. Бабенко, Д. Бичкова // Рідний край – 2013 – №1(28) С. 121 – 128.
3. Данченко Л. Невмируще джерело / Л. Данченко – К., 1975, 192с.
4. Кара-Васильєва Т. Полтавська народна вишивка / Т. Кара-Васильєва – К., Наукова думка 1983, 135 с.
5. Прядка В. Феномен народного мистецтва в суспільній свідомості України // Народне мистецтво – 1997 – № 2 – С. 3–5.
6. Резніченко З. Проблеми підготовки майбутніх вихователів

дошкільників до використання народного мистецтва / З. Резніченко // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Г.Короленка. – Випуск 1, – Полтава, – 2001. – Серія « Педагогічні науки» – С.184–190.

7. Щербак В. Заквітчала б килимами усю Україну. – Надія Бабенко, альбом – К., Народні джерела – 2006, 72 с.

*Людмила Зубко
(с. Хитці, Україна)*

ВІНОК ОБЕРІГ – СКЛАДОВА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Вінок – це традиційний символ і оберіг українців, це символічне коло, яке з найдавніших часів вважається охоронцем від будь-яких злих сил. Він і прикрашав, і оберіг того, хто його одягав.

Вінки мали значні територіальні відмінності. Так у середньому Подніпров'ї розмір квітів поступово зменшується в напрямку потилиці, коли в інших місцях (на Поділлі) «квітчалися в протилежному напрямку». На Західній Україні звиті вінки прикрашали герданами зі скляних намистин, листками позолоченого барвінку тощо; на Івано-Франківщині доповнювали, вплітали жмутки різнокольорової вовни, які прив'язували до кіс і опускали на плечі. Гуцулки носили звиті вінки зі склярусу та стрічок, штучних квітів та павиноного пір'я. Дівчата підв'язували підборіддя червоною хустиною і, піднявши її на тім'я, опускали кінці за голову. Попід хусткою з боків голови втикали живі або штучні квіти - чічки. На весілля одягали головний убір на зразок шапочки, зроблений із герданів та стрічок і оздоблений спереду круглими металевими бляшечками, а збоку - китицями квітів. На свята прикрашали коси квітами або дрібним пір'ям, яке вмочували в розтоплений віск. Поверх усього цього накладали різнокольорові шовкові стрічки, кінці яких опускали на плечі. Під час праці дівчата підв'язували волосся стрічками. Головний убір лопотушка складався з окремих круглих звивів закладеної у дрібні складки різнокольорової тканини або шовкової стрічки, які закріплювалися на твердій основі циліндричної форми.

Пов'язка – закріплений на каркасі яскравий шерстяний платок (Чернігівщина, Полтавщина). Стрічки – бинди, за допомогою таких різнокольорових стрічок дівчата прикрашали весь комплекс свого вбрання, прикріплюючи їх у великій кількості до стрічок або вінка на потилиці або пришиваючи до стрічки, яку пов'язували на шиї. Цей головний убір характерний на Чернігівщині, Лівобережній Київщині, Черкащині.

Чільця – низка тоненьких орнаментованих латунних пластинок, що складали на чоло. Чільця, які побутували у ХІХ ст. на Гуцульщині зберегли багато архаїчних рис і нагадують старовинні головні прикраси періоду Київської Русі. За часів Київської Русі дівчата носили розпущене волосся, розділене посередині. Ця традиція протягом століть у побуті українських дівчат. Однак у кінці ХІХ – на початку ХХ ст. це явище стає винятковим і частіше пов'язується з тими чи іншими обрядами, зокрема весіллям. Під час праці волосся підв'язували або заплітали в одну чи дві коси. Дрібненько сплетені косички (дрібниці) були поширені серед дівчат Поділля, Київщини,